Hallintolakivaliokunta
HaV@eduskunta.fi

Hallintovaliokunta maanantai 12.2.2023 klo 10.30 / HE 273/2022 vp / Asiantuntijapyyntö

Apulaistietosuojavaltuutetun lausunto koskien hallituksen esitystä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Asia

Hallintovaliokunta on pyytänyt tietosuojavaltuutetun toimistolta kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (*jäljempänä julkisuuslaki*) 24 §:n muuttamisesta (*jäljempänä hallituksen esitys*).

Hallituksen esityksellä pyritään selkeyttämään yksityiselämän suojaa koskevien salassapitoperusteiden keskinäisiä suhteita rikosasioissa sekä lisäämään kansalaisten ja tiedotusvälineiden mahdollisuuksia saada tietoa rikosasioista ja niissä tehdyistä viranomaispäätöksistä. Hallituksen esityksessä ehdotetaan rajoitettavaksi esitutkinnassa ja syyteharkinnassa laadittujen keskeisten asiakirjojen salassapitoa niiltä osin kuin tiedon antaminen on välttämätöntä tutkittavana olleesta asiasta tehdyn päätöksen perusteiden ymmärtämiseksi, eikä tietojen antaminen todennäköisesti aiheuttaisi asiaan osalliselle vahinkoa, merkittävää haittaa taikka ilman painavaa syytä kärsimystä.

Kiitän mahdollisuudesta lausua asiassa ja lausun kunnioittavimmin seuraavaa.

Lausunto

Pidän hallituksen esityksen päätavoitteita kannatettavina. Kuten hallituksen esityksessä on todettu, on tärkeää varmistua, että rikosasioiden laajemman julkisuuden ja perusoikeuksien, kuten yksityiselämän suojan, välille löydetään oikea tasapaino, joka huomioi asianmukaisesti myös tietosuojalainsäädännön vaatimukset.

Hallituksen esityksessä on lausuntopalautetta läpikäytäessä kerrottu lausuntokierroksella tuodun esiin tarve muuttaa säännöstä siten, että tiedot viranomaisen päätöksestä tulisi antaa, jos se on tarpeellista päätöksen perusteiden ymmärtämiseksi sen sijaan, että tiedot olisivat välttämättömiä. Hallituksen esityksessä todetusti (s. 29) esityksen aiheuttaman yksityiselämän suojan kaventumisen rajaamiseksi kynnystä ei ole esityksessä tältä osin madallettu. Pidän tietosuojan kannalta erittäin tärkeänä, ettei tätä kynnystä lähdetä madaltamaan välttämättömyydestä.

Hallituksen esitysluonnoksen valmistelun aiemmassa vaiheessa toteutetulla lausuntokierroksella kiinnitettiin huomiota siihen, ettei luonnoksessa ollut huomioitu riittävästi muiden perusoikeuksien suojaa ja Suomen perustuslain asettamaa velvoitetta julkiselle vallalle turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tietosuojan näkökulmasta nyt lausuttavassa hallituksen esityksessä on perusteluja tältä osin saatu arvioni mukaan tarkennettua. Hallituksen esityksessä (s. 16) on esim. todettu, että perusteluissa on pyritty tuomaan vielä selkeämmin eri kohdissa esiin se, että sääntelyllä ei lähtökohtaisesti ole tarkoitus poistaa voimassa olevan lain salassapitovelvoitetta, joka suojaa rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyviä arkaluonteisia seikkoja. Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että esityksen sivulla 33 on käytetty yhtenä esimerkkinä hammaslääkärin luona asiointia. Lääkärin luona vierailu voi paljastaa tietoja terveydentilasta. Ns. terveydentilatiedot

kuuluvat erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluviin tietoihin, joten hammaslääkärissä käynti -esimerkki voi johtaa vääriin tulkintoihin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen joukosta ja niiden suojaustarpeesta.

Henkilötietojen suojan näkökulmasta muutosehdotuksen kohteena on henkilötietojen käsittely rikosvastuun toteuttamiseksi. Tällaiseen henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan ensisijaisesti EU:n direktiivin 2016/680 pohjalta säädettyä rikosasiain tietosuojalakia (1054/2018) ja/tai erityislakia, kuten lakia henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa (616/2019). Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 35) tuodaan esille, että asiakirjojen käsittely julkisuuden toteuttamiseksi olisi viranomaisen lakisääteinen tehtävä tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c) alakohdan mukaan. Kun henkilötietojen käsittelyyn rikosvastuun toteuttamiseksi ei sovelleta tietosuoja-asetusta, vaikuttaa käsittelyperusteen valinta erikoiselta. Kyse on esitutkinta-, syyttäjä- ja oikeusviranomaisen hankkimasta ja tuottamasta henkilötietoja väistämättä sisältävästä aineistosta rikosvastuun toteuttamiseksi. Kun rikosasian osapuolilla on niin esitutkinta- kuin julkisuuslaissa turvatut tiedonsaantioikeudet, on tässä kyse ulkopuolisten tiedonsaannista rikosprosessista. Kyseessä ei ole kokonaisuudessaan erillinen viranomaisen tehtävä, vaan se kytkeytyy henkilötietojen käsittelyyn muissa tarkoituksissa, kun varsinaiseen rikosvastuun toteuttamiseen esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuimen lainkäytön yhteydessä. Kyseessä olisi rikosasian tietosuojalain 5 §:ssä tarkoitetusta käyttötarkoitusyhteensopivuuden arvioinnista ja käyttötarkoitukseen lailla säädetyistä poikkeuksista niiltä osin kuin luovutuksen kohteena on tunnistettavaa henkilöä koskevia tietoja.

Hallituksen esityksen todetaan, että ennen tämän lain muutosten voimaantuloa tehtyjen edellä mainittujen asiakirjojen julkisuus määräytyisi ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten perusteella. Näin ollen ennen lain voimaantuloa yksityiselämän suojaamiseksi voimassa olleen lain perusteella välttämättömiksi arvioidut julkisuuden rajoitukset eivät kapenisi taannehtivasti. Pidän tätä valittua linjaa tarkoituksenmukaisena tietosuojan näkökulmasta.

Hallituksen esitys on valmisteltu julkisuuslain osittaisuudistuksena. Koska nyt säädettäväksi ehdotettavat säädökset muodostavat muun julkisuuslain, tietosuojalainsäädännön ja useiden erityislakien kanssa laajan ja mahdollisesti osittain vaikeatulkintaisenkin kokonaisuuden, olisi arvioni mukaan julkisuuslain kokonaisuudistuksen valmistelussa tarkoituksenmukaista huomioida myös nyt esitetyt säädökset, jotta kokonaisuus pysyy eheänä ja huomioi tietosuojan vaaditulla tavalla. Sen lisäksi, että tuossa yhteydessä olisi hyvä mahdollisuus arvioida nyt esitettyjen säädösten toimivuutta suhteessa julkisuuslainsäädäntökonaisuuteen, voisi olla hyvä mahdollisuus tarkastella nyt säädettävien pykälien käytännön soveltamiskokemukset. Perusteltua voisi olla harkita, olisiko tässä asiassa tarpeen toteuttaa vastaava seuranta ja arviointi, jollaista eduskunta edellytti poliisin henkilötietolain uudistuksen yhteydessä (EV 318/2018 vp). Kyseisessä seurannassa arvioitiin muun muassa sääntelyn toimivuutta, henkilötietojen suojan toteutumista ja muutosten vaikutuksia viranomaisten toimintaan.

Hautala Annina
91286222U

Apulaistietosuojavaltuutettu Annina Hautala